

**PİLOTLUK MESLEĞİNDE HEGEMONİK ERKEKLİĞİN İNŞASI VE KRİZİ ÜZERİNE İNCELEME:
TOP GUN VE FLİGHT FİLMLERİ**

**Hasan GÜRKAN¹
Habibe GÜNGÖR²**

Özet

Bu çalışmanın amacı, kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerine uygun kimlik inşa etme sürecinin öncesinde, öznelerde, toplumsal cinsiyetin nasıl oluştuğunu incelemektir. Bunun yanı sıra bu çalışma, toplumsallaşma sürecinde idealize edilmiş erkeklik algısının devlet, kilise, kitle iletişim araçları, meslek gurupları gibi alanlarda nasıl yeniden inşa edildiğini ve hegemonik erkekliğin bu inşası ile toplumun erkeklikten beklentilerini karşılamak için erkeğin hayatı boyunca mücadele verdiği bir krize sürüklendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın sonunda, pilotluk mesleğinin erkekleştirilmiş olduğu, toplumsal cinsiyet rolü ile pilotluğun gerektirdiği mesleki rolün kesiştiği, hatta herhangi bir rol çatışması yaşanmadığı ve pilot kahraman erkeklerin bir erkeklik krizine sürüklendiği iki Hollywood filmi odaklı çözümleme yapılarak ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışmada ayrıca, pilotluk mesleğinin hegemonik erkekliği üreten bir meslek olduğu, bu meslek ile ilgili süreli bir yayın üzerinden görseller ile de tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, erkeklik, pilotluk, sinema, Top Gun, Flight.

¹ İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi

² İstanbul Arel Üniversitesi Meslek Yüksekokulu

CONSTRUCTION AND CRISIS OF HEGEMONIC MASCULINITY ON PILOTAGE: *TOP GUN* AND *FLIGHT*

ABSTRACT:

The aim of this study is to examine how gender is formed in persons before man/woman builds identity based on their biological sex. Then, this study aims to examine how idealized masculinity is re-built on the areas such as government, church, mass media and occupational groups. In this sense, pilotage is become mannish; professional role of pilotage and gender role intersect, in fact any role conflicts are not experienced. In this study, it is possible to state that pilot men are led to masculinity crisis, and to see this crisis over two Hollywood films. In this study, moreover it is discussed that pilotage is a profession which raises hegemonic masculinity over the visual materials of a periodical regarding this profession.

Keywords: gender, masculinity, pilotage, cinema, Top Gun, Flight.

PİLOTLUK MESLEĞİNDE HEGEMONİK ERKEKLİĞİN İNŞASI VE KRİZİ ÜZERİNE İNCELEME: *TOP GUN* VE *FLİGHT* FİLMLERİ

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde erkeklik, kadınlığın reddedilmesi temeline kurulmaktadır. Bu anlamda bir erkeğin ödevi; bir erkek olarak kendisi için güvenli bir kimlik geliştirmek olmaktadır. Psikanalizimde, oedipal evrede çocuk, fallusunu kaybetmemek için anneyi arzu nesnesi olarak görmekten vazgeçip babanın yasasına tabi olur ve korkunun yanında saygıyla beraber baba özdeşim kurulacak kişi olmaktadır. Oğlan çocuk aynı anda cinsiyetli (erkek) ve heteroseksüel hale gelmektedir. Erkeklik geri alınamaz bir biçimde cinselliğe bağlanmaktadır. Babasının tehditkâr, yırtıcı, sahiplenici ve muhtemelen cezalandırıcı cinselliğini hedef olarak görmekte ve kendisi de böylece ezen taraf olmaya başlamaktadır. Bütünüyle ve geri dönülemez şekli ile bir erkek annesinden kopmamaktadır. Sadece erkekliğini ispat yoluyla onu maskelemektedir. Maskeyi düşürecek olanlar diğer erkeklerdir. Öteki erkekler izlemekte, performansı değerlendirmekte ve erkeklik alanına kabul etmektedirler. O yüzden dehşetle yüzleşmemek için maskeye sıkıca sarılır ve yaşam boyu erkekliğini kanıtlamayı yani başarmayı hedef olarak seçmektedir (Kimmel, 2013: 96-97). Kimmel, “Erkeklerin hisleri muktedirlerin değil, kendilerini iktidardan yoksun görenlerin hisleri olduğunu söyler (2013: 101). Lacan ise, erkeğin kendini her daim güçlü hissetmek istemesindeki asıl amacın, kendine olan saygısını arttırmak ve sürekli erkeksi etkinliklerin altında yatan edilgenlik tehlikesini örtmek olduğunu belirtmektedir (1994: 27).

Havayollarında uzun yıllar pilotluk yapan Ercüment Talay (Mayıs, 2015), son otuz yıl öncesine kadar yapılan havayolu uçaklarında kumanda kolunun hidrolik olmasına karşılık arıza durumunda mekanik olarak çalıştığını ve ciddi bir fiziki güç ihtiyacı gerektirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle pilotluk mesleğinin en iyi erkekler tarafından icra edileceği düşüncesi doğrultusunda üretilen teknolojiler de erkekler düşünülerek tasarlanmaktadır. Pilotluk mesleğinin toplumsal cinsiyet olarak erkeklik, hegemonik erkeklik ve erkeklik krizi bağlamında incelenmesine dair literatürde daha önce herhangi bir çalışma bulunmamasına dayanarak, toplumsal cinsiyet rollerinin kurgulandığı ve erkek bakışının üretildiği önemli alanlardan bir tanesinin Hollywood sineması olduğu için *Top Gun* (Tony Scott, 1986) ve *Flight*¹ (Uçuş - Robert Zemeckis, 2012) filmlerinin hegemonik erkeklik ve erkeklik krizi bağlamında içerik çözümlemesi bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır. McQuail'a göre Hollywood'un dâhil olduğu kültür endüstrileri aracılığıyla yayılan fikir ve düşünceler ile bu endüstriyi kontrol eden küresel kapitalist sınıfın çıkarları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Buna göre Hollywood filmleri sınıf, cinsiyet ve milliyet temelli eşitsizlikleri her türlü sömürü biçimlerini ve tüketime dayalı ticari kültürü yeniden üretir ve meşrulaştırır (1994: 262). İçerik analizi ile seçilen iki Hollywood filminin öyküleri hakkında bir farkındalık yaratmak değil, söz konusu filmlerin üzerinde anlaştığı konuların çeşitlerinin ne/neler olduğunu ortaya koyabilmek hedeflenmektedir. Bu nedenle çalışma, filmlerin gizli ve gösterilen içerikleri ile ilgilenmektedir. Filmler, Connell (2005)'in *hegemonik erkeklik* tanımından hareketle okunmaktadır. Böylelikle bu analiz, seçilen iki Hollywood filmi üzerinden literatürde hegemonik erkeklik ile özdeşleştirilen bir meslek olan pilotluk mesleğinin ırk, sınıf ve cinsiyet (ayrıntı için bkz.: Connel, 2005) gibi daha yaygın kullanılan değerlerin nasıl

¹ *Top Gun* ve *Flight* isimleri filmlerin orijinal isimleridir. *Top Gun* filmi, bu isimle özdeşleştiği ve filmdeki karakter Pete Mitchell'in *Top Gun* onur ödülünü almak için verdiği mücadeleyi anlatması nedeni ile her dilde orijinal adı ile anılmaktadır. Bu çalışmada da film, orijinal İngilizce adı ile anılacaktır. *Flight* filminin ise Türkçe anlam karşılığı *uçuş* anlamına gelmektedir. Çalışmada film isimleri arasındaki uyumu bozmamak adına *Flight* filmi de orijinal adı ile anılacaktır.

temsil edildiğini ve bunun yanı sıra toplumsal ihmallerin yaygın olarak kullanılan grup/gruplarda ne/neler olduğu konusuna açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Filmlerin güçlü ve etkili birer kitle iletişim aracı olduğu; toplumsal gerçeklik ile filmler arasında karşılıklı bir etkileşimin bulunduğu savlarından hareketle, çalışmada iki Hollywood filmi incelemeye alınmaktadır.

Hollywood filmleri, Amerikan rüyası olarak adlandırılan egemen ideolojiye dayalı içerikler sunar. Bu rüya (ideoloji) bireyci kapitalist ideolojidir. Bireycilik, kişisel çaba, sorumluluk ve yeteneğin bireysel başarı ve zenginliğe yol açması, tüketim kültürü ve sınıf atlamayla gerçekleşmektedir. Filmlerde sorunlar bireyselleştirilir ve psikolojik bir tabana oturtulur. Bunlar tüm Hollywood filmlerinin ortak özellikleridir. Hollywood filmlerinde tüm kahramanlar, özellikle de erkek karakterler bireyci ideolojiyi taşıyor (Gürkan, 2014: 77).

Hollywood sinemasında ideolojik değerleri arasında özel mülkiyetin dokunulmazlığı, serbest girişim özgürlüğü ve rekabet ile erkeğin egemen, kadın ve çocukların ise bağımlı olduğu heteroseksüel tek eşli çekirdek aile yer almaktadır. Muhafazakârlar bir adım daha ileri giderek, erkeğin sistemden yardım almamasında ve kadının da yardım almadan başarılı olan erkeğe bağımlı olmasını istemektedirler. Zenginlik ise sorunlu bir konudur. İlginç şekilde Hollywood serveti ve zenginliği, zengin ve servet sahibi insanları genel olarak övmemektedir (Yılmaz, 2008: 79). Çalışmada ayrıca, pilotluk mesleğinin hegemonik erkekliği üreten bir meslek olduğu, bu meslek ile ilgili süreli bir yayın olan *Sivil Havacılar Dergisi* görselleri üzerinden tartışılmaktadır.

Psikanalizm ve Erkeklik

Toplumsal cinsiyet farklılığı ile evrende sınırsız sayıda kişi türü kastedilmemekte; yalnızca kadın ve erkek olmak üzere iki cinsiyete atıf yapılmaktadır. Burada amaç sayısal bir sınır getirmek değil, aksine kadınlık-erkeklik ve cezalandırılan sapmalar arasındaki sınırları denetleyen toplumsal bir düzen tarafından keyfi bir dayatmadır. Psikanalize göre cinsel farklılık biyolojik olarak verili olan değil, özgül bir teknik veya aygıt, yani dil tarafından oluşturulmuştur. Lacan'a göre cinsiyet özgürleşmeyi aramamakta ve hatta arzu nesnemizi iktidarlara teşhir ederek, kimliğimizin vazgeçilmez parçasıymış gibi, cinsiyetimizi iktidara ifşa ederek onu feda etmemizi sağlar (2009: 576-578).

Freud toplumsal cinsiyetin oluşumuna ilişkin kuramını, libido kavramı ile açıklamaktadır. Libido; biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden, biyolojik temeli olan cinsel enerjidir. Freud, libidoyu erkek cinsel organını merkeze alarak açıklık getirir (Dökmen, 2004). Psikanalitik açıdan toplumsal cinsiyet ediniminde 3 dönem bulunmaktadır. Bu dönemler şu şekilde kategorize edilmektedir (Golombok ve Fivush, 1994):

“Çocuğun cinsiyetlerin farkında olmadığı dönem

Çocuğun cinsiyetlerin farkında olduğu dönem

Oedipal dönem”

İlk dönemde kız-erkek çocuklarının cinsiyetleri erkektir ve toplumsal cinsiyetleri erkeksidir. İkinci dönemde, erkeklik yine merkezde yer almaktadır; çünkü bir çocuk için cinsiyet farkı penise sahip olup olmama durumudur. Son dönem olan üçüncü dönemde ise, erkek çocuğun baba ile özdeşleşimi zorunluluktan gerçekleşir. Fakat kız çocuğunun anne ile özdeşleşiminde ise bir zorunluluk söz konusu değildir. Bu durum, erkek

çocuklarının kız çocuklara göre süpergolarının daha çok gelişmesini sağlar (Golombok ve Fivush, 1994).

Nasio (2012: 29-30), eril durumun özelliklerini *Oedipus* adlı kitabında şöyle sıralamaktadır: *Cinsellikte* erkek cinsel anlamda hiperaktiftir, cinsiyetiyle gurur duyar ve kadını zevklendirmeyi arzular. Dışa bağıl bir merkezkaç devinimiyle sevdiği kadını korur, elinde tutar ve elde etmek ister. Bir kadını sevebilir ve bu aşktan vazgeçmeden bir diğerini arzulayabilir. Erkekte aşk ve cinsellik birbirinden kopuktur. Erkekte *aşk partnerine* karşı tutumda; sevmektense sevmeyi tercih eder. Sevdiği kadını idealleştirir ve onun önünde silikleşir. Bu âşık adamın alçakgönüllülüğüdür. *Narsizm* anlamında erkek, güzel olmaya değil iyi yapmaya odaklanır. Bir erkek için güçlü olmak, güzel olmaktan daha önemlidir. *Kudret ve kudretsizlik* anlamında, güçlü veya zayıf olmanın alternatifi bir erkeğin hayat kumarıdır. Erkek kararludur ve cesaretlidir. Özünde korkak olan erkek bir şeylere girişmeyi erteler; riskleri değerlendirir, tereddüt yaşar ve hareketten cayar. *Sosyal tutumda* ise; erkek kudretini ilan etmeye meyillidir. *İstek* olarak ise erkek; eyleme karşı büyük bir istek, öngörü ve dayanıklılık sergiler.

Nasio (2012: 30) eril ve dişil durumlar birbirinden farklı olma nedenlerini ise, erkeğin koparılamaz bir uzvu yani falliğinin olduğunu ve bunu kaybetmekten korktuğu her şey, kudreti ve erilliği olarak tanımlar. Gücünü kaybetme korkusu erkeğin zihnine öyle bir yerleşmiştir ki, onun için her davranış bir risk ve her başarısızlık bir aşağılanmadır. Bir erkek için en büyük tehlikenin galip bir kadın ve arzulanan bir baba olduğunu söyler.

Toplumsal Cinsiyet Olarak Erkeklik

Kimme'e (2008: 16) göre bir disiplin olarak erkeklik çalışmaları 1970'lerin sonları ve 1980'lerin başında, kadın çalışmaları ve feminizme olumlu bir tepki olarak

başlamıştır. Hegemonik erkeklik kavramı, 20 yıllık bir süredir biçimlenen bir kavramdır ve hegemonik erkeklik üzerine düşünmek; aynı zamanda erkekler, toplumsal cinsiyet ve toplumsal hiyerarşilerin de etkilenmesini beraberinde getirmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar aynı zamanda erkekler, erkek çocukları, ataerkillik, toplumsal cinsiyetin sosyolojik modelleri hakkındaki popüler endişeler ile ilgili bağlantıların da artmasını sağlamıştır (Connell ve Messerschmidt, 2005: 829-830). Hegemonik erkeklik kavramı ilk olarak Avustralya'da liselere eş değer olan sosyal bilimler alanında çalışmalar yapan okullar tarafından kullanıldı (Kessler vd. 1982). Connell (2005: 77), hegemonik erkeklik kavramını Antonio Gramsci'nin sınıf ilişkileri analizinden aldığını ve kavramın bu gurubun sosyal yaşamdaki üstün pozisyonunu temsil eden kültürel bir dinamik olduğunu söylemiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ilk dönemlerinde kadınlık sorunları üzerinde yoğunlaşmış, zaman içerisinde ise kadınlık dışındaki boyutları kapsayan çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Ok, 2011:9). Erkeklik çalışmalarının geçmişi 1970'lere kadar gitmesine rağmen, Türkiye'de neredeyse 2000'lerden sonra çalışılmaya başlanmıştır (Ok, 2011: 11). Bu kavram, erkek cinsiyet rolü literatürünü eleştiren ve çoklu erkeklikler modelini öneren Carrigan, Connell ve Lee'nin 1985 tarihli "*Towards a New Sociology of Masculinity*" makalesinde sistematize edilmiştir. Hegemonik erkeklik, kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş ancak birbiriyle etkileşim halinde olan farklı erkeklik biçimleriyle de ilişkilidir. Farklı erkeklikler, birbirlerine alternatif yaşam biçimleri olarak bir arada bulunmaktan ziyade, hiyerarşi ve dışlama ilişkileri içinde varlık göstermektedir. Hegemonya ilişkisel bir kavramdır. Hegemonik, marjinalleştirilen, madun/tâbi kılınan ve işbirlikçi/suç ortağı erkeklikler arasındaki hiyerarşik iktidar ilişkileri, patriarkal toplumsal cinsiyet düzeninin inşasında rol oynamaktadır. Bu güçler dengesi içinde marjinalleştirilen ve tâbi kılınan gruplar ortadan kaldırılmak yerine dışlama, korkutma, sömürü gibi

pratiklerle ikincil konuma itilmektedir (Connell, 1998: 245-247; Connell, 2002a:141; Connell, 2002b: 90; Özbay & Baliç, 2004: 93).

Erkeklik sadece içine doğulan toplumun verili değerlerini içselleştirmekle değil onu kazanmak için savaşmakla elde edilmektedir. Kız çocuğu nasıl öteki kadını izleyerek kadınlık öğreniyorsa, bir erkek çocuğu öteki erkekleri izleyerek erkek olmayı öğrenmektedir. Connell (2005), erkekliği dört farklı şekilde sınıflandırmaktadır: baskın erkeklik, suça dâhil edilen erkeklik, yıkıcı (baltalayıcı) erkeklik, karşıt ya da protestocu erkeklik. Ancak bu sınıflandırmaya rağmen, yine de bireyleri bu erkeklik kategorilerinden hangi sınıfa ait olduklarını belirlemek oldukça zordur.

Zulüm gören kadınlara ek olarak, hegemonik erkeklik diğer erkeklikleri susturur ya da kendine tabi kılar. Böylelikle hegemonik erkeklik kültürel bir ideal olarak, kendi erkeklik tasvirini oluşturur ve erkeklerin nasıl davranması ve nasıl olmaları gerektiğini de tanımını yapar. Hegemonik erkeklik kavramı, birden fazla erkekliğin bir arada olması yolundan hareketle sadece özel-belirli bir erkekliğin tasvirinin yapılmasını sağlar (Connell, 1991).

Mike Donaldson (1993: 645) hegemonik erkekliği, “özel, kaygılı-provekeci, içten ve hiyerarşik şekilde farklı, vahşi-gaddar-acımasız ve şiddetli-sert” olarak tanımlar. Bu tanımın özellikleri arasında kadın düşmanlığı, homofobiklik, ırkçılık ve zorunlu heteronormativite sayılabilir. Hegemonik erkeklik, durağan değildir; genel olarak bir takım erkeklik görevlerine, yakıştırmalarına ya da itici rakip temsillerine yanıt verir. İşçi sınıfı, siyah ve eşcinsel erkekler, hegemonik erkekliğin dışında bırakılan ya da hegemonik erkeklığe tabi edilen gruplar olmaktadır.

Hegemonik erkeklik, ataerkilliğin anahtar bir ögesidir. Connell ataerkilliği, “kendi halinde oluşan bir birlik (ahenk)” ve bu kavramı Juliet Mitchell’in çalışmasından ödünç alarak tanımlar: üretim, cinsellik, yeniden üretim ve çocukların

toplumsallaştırılması. Sylvia Walby de benzer noktalara işaret eder: ücretli iş, ev işi, kültür, cinsellik, şiddet ve devlet. Burada, bu kavramlar arasındaki ilişkiler hakkında tartışma açmaya gerek yoktur; hegemonik erkeklik tamamıyla toplum ve kültürden bağımsız olarak düşünülemez bir kavramdır. Connell, örneğin, erkekliğin kapitalizm ile birlikte değiştiğine dikkat çeker. Connell, kapitalizmin cinsiyet değişimlerine etki ettiğini belirtir (Connell, 1990).

Toplumsal verileri kabul etmeyen ve yeterince *sert, güçlü, heteroseksüel, rekabetçi, zorluklara dayanamayan, imtihanları geçemeyen erkekler* kadınsı bulunur ve başarısız oldukları için erkekliğini kanıtlayamazlar (Yavuz, 2014:125-126). Örneğin günümüz Batı toplumunda hegemonik erkeklik tipi bağımsız, risk alabilen, agresif, heteroseksüel ve akıl sahibi olarak idealize edilmektedir (akt. Barrett, 1996: 130). Bu durumda ideal erkekliği "*Genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı iş sahibi, makul ölçüde dindar, spor dallarının en azından birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansa sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik*" (Sancar, 2008: 30) olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanıma uyan ya da bu statüde yer alan erkek kendi hegemonyasını meşrulaştırmış ve topluma kabul ettirmiş olur. Bu doğrultuda; hegemonik erkek ve iktidar ilişkileri arasında doğru orantı kurmak mümkündür. Ancak Connell (2005: 18) hegemonik erkekliğin stereotipsel cinsiyet rolleri ile aynı şey olmadığını ve eleştirel erkeklik çalışmalarının da toplumsal cinsiyet düzeninin dinamik bir başlangıcı olduğunu belirtir.

Erkeklik, psikolog Robert Brannon'un (2013: 96) dört özlü sözünde şu şekilde özetlenmektedir:

"Hanım evlatlığına gerek yok!: Erkeklik, sürekli kadınlığın inkarıyla kendini var eder.

Önemli Biri Ol: Erkeklik, iktidar, başarı, servet statü ile ölçülür.

Kaya Gibi Sağlam Ol: Erkeklik duygularını kontrol altında tutarak, bir badire yaşadığında sakin ve güvenilir olabilmektir.

Onlara gününü göster: Erkeksi bir pervasızlık ve öfke havası yay. Üstüne git. Risk al.”

Bu noktada toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında erkeksilik kavramına da dikkat çekmek gerekmektedir. Erkek(si)liği, erkek cinsine ait olan ve ona atfedilen özellikler olarak tanımlamak mümkündür. Özellikle işlevselcilik ve rol kuramı perspektiflerinden hareketle Talcott Parsons da, erkek ve kadının cinsiyet rollerini araçsal ve ifade edici roller olarak açıklamıştır. Parsons ve arkadaşları, bu tür rollerin küçük çocuklar tarafından içselleştirildiğini ve yetişkin hayatında arzu edilen iş bölümüne yol açtığını, bu işbölümü ile erkeklerin ve kadınların toplumsal sisteme daha iyi entegre olmaya başladıklarını, dolayısıyla sistemin sorunsuz bir şekilde işlemesine yol açtığını iddia ederler. Erkeksilik, maskülenlik ile özdeşleştirilirken toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde “erkek” olmanın gereklilikleri ise ailenin geçimini sağlama, baba, eş olma, aktif, saldırgan, kavgacı olma, vb... gibi davranışlar ve roller ile karşılığını bulur. Doğa ile kültürün farkını belirtmek için kullandığımız ‘güçlü, şiddetli, hayvansı ve içgüdüsel’ gibi kimi simgelerin “eril” ilkeye daha yakın olduğu da görülmektedir (Segal, 1990: 25).

Hegemonik Erkeklığın Pilotluk Mesleğinde İnşası

Erkeklik daha çok kendisi olmayan aracılığıyla, kadınlar ve heteroseksüel cinsiyet kurgusuna uymayan diğer kimlikler üzerinden tanımlanmaktadır. Sertlik, dayanıklılık, fiziksel yeterlilik, üstünlük, başarı, güç gibi kavramlarla kurulan erkeklik, ötekiler üzerinden hegemonyayı da içeren bir iktidar biçimidir (Oktan, 2008:54).

Trujillo (1991: 291-292) Amerika medya kültüründe egemen olan erkeklığı beş temel özellikte sınıflandırmakta ve hegemonik erkeklik tanımını bu beş sınıflandırmaya göre yapmaktadır. Bunlar “güç; fiziksel güç ya da kontrol etme açısından tanımlandığında (özellikle bedenin temsili söz konusu olduğunda), endüstriyel, kapitalist bir toplumda mesleki başarı üzerinden tanımlandığında, ataerkil aile yapısı söz konusu olduğunda, geçen ya da şu anki yılların cesur ve romantik kişisi sembolize edildiğinde ve fallusun temsili söz konusu olduğunda ortaya çıkan heteroseksüellik” hegemonik erkeklığın belirleyici aşamalarını oluşturmaktadır. Harry Brod da (1987: 14) benzer şekilde erkeklığın yaygın imajını fiziksel olarak güçlü, agresif ve kendilerini kontrol edebilen “gerçek erkek” olarak kurgulandığını belirtmektedir.

Alternatif bir yaklaşım sosyolojik perspektif ile kapitalist iş kültürünün erkeklığın inşasındaki rolünü inceleyen Andrew Tolson’dan gelmiştir. Tolson, işçi sınıfı erkeklerinde “fiziksel güç, dayanıklılık ve erkekler arası dayanışma”, orta sınıf erkeklerinde “rekabet, hırs, toplumsal sorumluluk duygularını belli etmeme”, bürokratik görevlerdeki erkeklerde ise “görev duygusu ve kendini disipline edebilme” ilkeleri üzerine kurulmuş “erkeklik” kurguları olduğunu savunmuştur (Maral, 2004: 129).

Askeri kurum ve spor etkinlikleri, öfkeli (şiddetli) erkeklığın her daim sembolik bir görüntüsünün başlıca kaynağı olmaktadır. Barrett (1996: 129), özellikle askeri kurumun erkeklik çalışmaları için doğru bir örneklem olduğunu belirterek, askeri kurumun yalnızca erkeklerden oluşan bir nüfusunun olmasından değil, aynı zamanda geniş toplumlarda erkeklik imajının inşasında etkili bir rol oynadığının altını çizer. Barrett’e (1996: 129-130), göre askeri disiplin, bazı geleneksel planlamalara göre milyonlarca erkeğin sosyalleşmesini sağlamaktadır. Özellikle bazı dominant (egemen) erkek modelinin üretilmesinde ve üretilen bu erkek modelinin daha sonra yeniden topluma geri dönmesinde etken olduğunu söyler. Askeri kurumlar her toplumda,

geleneksel erkek cinsiyetinin rol modelinin temelini oluşturmaktadır. Barrett örneğin *Top Gun* ya da *Rambo* gibi filmlerin askeri kurum ve erkeklik imajı arasında bir ilişki kurduğunu da söyler. Bu bağlamda eril şiddetin, genel kabul görmüş değerlerin korunması amacıyla ortaya konan bir davranış biçimi olarak betimlendiğini söylemek mümkündür. Ancak bu durum sadece psikolojik bir durum değildir. Erkeklerin doğasında şiddetin olduğu inancı, sosyobiyojistik ve hormonbilimcilerin iddialarıyla doğrulanmaktadır. Bu iddiaya göre; erkekler, testosteron hormonunun etkisiyle hayatta kalma içgüdüsü, saldırganlık ve öldürme içgüdüsüyle yaşar (Sancar, 2008: 216-217). Ancak durumun aslında biyoloji ile ilgili olmadığını, aslında yaşanan olaylarla beden cinsiyetleşmesi² süreci sonunda oluşan yani, toplumsal zorlamalar ve aktif yaşamın getirisi olduğunu söylemek mümkündür.

“Bir pilot **sağlığını** korumak ve senelik periyotlarla yapılan sağlık muayenesinin kriterlerini karşılamak zorundadır. Bunun için de düzenli **spor**³ alışkanlığı önem taşımaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen, **cesaretin** profesyonellelikle, **disiplinin meslek aşkı** ile harmanlandığı bir meslektir” (Sivil Havacılar, 2014: 42).

Koyu puntoyla yazılmış kelimelere dikkat çekildiğinde bir erkeklik vurgusunun yapıldığını anlamak mümkündür.

Pilotluk önemli ve zor bir meslektir. Ciddi bir eğitim, bilgi, beceri, dikkat, konsantrasyon, sezgi yeteneği, birikim, hızlı ve doğru karar verebilme, arkasına aldığı

² Eril tahakkümün diğer bir inşa süreci bedeni kapsar. Bu süreç, aslında bir nevi bedenlerarası farklılıkların vurgulanması ve erkek üstünlüğünün öne çıkarılması anlamına gelir. Popüler kültür ile birlikte gelen yeni bakış açısı erkeklerin ‘*geniş omuzlu, kaslı kolları olan, ince belli ve uzun*’ (Sancar, 2008: 204) olması gerektiği düşüncesidir. Erkeklerin beden inşa sürecindeki bu durum da, bu bakış açısına dayanır. Bu sınıflandırmaya uymayan erkekler dışlanır, çünkü böyle bir bedene/görünüme sahip olmak için çok çalışmak gerekir, bu da azim ve hırsla birlikte şekillenir. Bunu başaramayan erkek, kendi yetilerini kullanamamış zavallı bir erkektir.

³ Beden dünyası erkeklik için sporun gerekliliğini vurgular. Erkek için spor, eril spor dallarıdır. Bu spor dalları ya takım halinde yapılan -futbol- ya da kas gücünün yani erkekliğin ön plana çıkarıldığı bir spor olmalıdır. Buradaki sorun erkek-kadın ayrımının sporda yapılmasından öte; homo-sosyal bir erkeklik sürecine girilmesidir. Çünkü bu süreç, zaten kadınların yaşamakta zorlandığı eril tahakküm çevresinin devamını körüklemektedir (Sancar, 2008: 259).

yolcuların sorumluluğunu unutmama, soğukkanlı olma, sürekli kendini geliştirme ve yenilemeyi gerektirir (Sivil Havacılar, 2014).

Bir uçuşta lider olan kişi kaptan pilottur; fikirleri ve eylemleri ile başkalarının düşünce ve davranışlarını etkileyen bir kişidir (Sivil Havacılar, 2014:28) Bir iktidar odağı olarak tanımlanan erkeklik, aynı zamanda iktidarın uygulanım alanıdır ve oldukça kırılabilir bir yapıya sahiptir (Oktan, 2008:156).

Teknoloji, toplumdaki güç dağılımı, maddi ve ideolojik dağılımla yakından ilişkilidir. Bu nedenle teknoloji, tarafsız ve yansız olamamaktadır. Teknolojik gelişmeyle birlikte ortaya çıkan yeni ürünün ne için, nasıl ve kim tarafından kullanılacağına toplumsal cinsiyet rolleri belirleyici olmaktadır. Erkeklik ve teknoloji, toplumsal alanda kurgulanmaları sürecinde birbirlerini desteklemektedir. Teknolojideki erkeklik hâkimiyeti, teknolojinin tasarımı, pazarlanması, kullanılması gibi süreçlerin “erkekleşmesine” katkıda bulunmaktadır, Erkeklerin yaptığı işlerin daha fazla fiziksel güç ve vasıf istediği ya da daha fazla zihinsel yetenek isteyen karmaşıklıkta olduğu algısı, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün kaynağı olmuş ve bu işlerin daha değerli ve yüksek ücretli olmasının yolunu açmıştır (Zeybekoğlu, 2009: 27-29). Üretilen savaş uçakları ve yolcu uçakları uzun yıllar erkek egemenliği düşünülerek tasarlanmış, hatta bazı “acil durum” gerçekleştiğinde kumanda kontrolü kaba kuvvetle gerçekleşmektedir.

Bu bağlamda pilotluğun erkekleştirilmiş bir meslek olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet rolü ile pilotluğun gerektirdiği mesleki rol kesişmekte ve bir rol çatışması yaşanmamaktadır. Son yıllarda kadınların iş hayatına daha fazla girmesi ile kadın pilot sayısı dünyada artmıştır. Yeni havayolları kurulmasının ve filolarının genişlemesi alanda pilot ihtiyacını her geçen gün arttırması nedeniyle pilotluk mesleği sadece “askeri pilot” olmakla sınırlı kalmamaktadır; kadın pilotlar da bu iş koluna dâhil olmaktadır. Fakat gerek kullanılan uluslararası üniforma, gerekse kitle iletişim araçlarında sunulan kadın pilot profili erkekleştirilmektedir. Bu kapsamda, pilotluk

mesleğinin kitle iletişim araçlarında –özellikle dergilerde ve dergilerde yer alan reklamlarda- nasıl temsil edildiği sorunsalı da bu çalışmada önem arz etmektedir. Bu nedenle Türkiye’de havacılık ile ilgili tematik yayın organı olan *Sivil Havacılar Dergisi*’nde yer alan pilotluk mesleğinin cinsiyet politikaları açısından nasıl inşa edildiği ve kodlandığı da yorumlanmaktadır.

(Sivil Havacılar, Sayı: 9, 2014: 30)

Örnekteki resim, altyapı yöntemi ile çekilmiş ve dolayısıyla bir yüceltme söz konusudur. Üst düzey iş yapanlar bir adım önde durmuş, böylece önemli ve güçlü bir pozisyonda olduklarının altı çizilmiştir. İkinci pilot ise kadın pilottur. Kadın pilotun geriplanda olma nedeni, kadının birinci olan erkek pilottan sonra geldiğini vurgulamaktır. Diğer bir husus ise, ilk bakışta ikinci pilotun kadın olduğunun fark edilmemesidir. Kadın pilot gerek giyimiyle gerekse beden dili ile erkekleştirilmiştir. Bir kadının pilot olabilmesi için, erkeksi özellikler taşıması gerekir.

Feminist kurama göre, kamusal-özel alan ayırımında ev özel, kişisel, mahrem, dışarıya kapalı yani *kadının alanı* olarak, diğer tüm alanlar sokak, işyeri ulaşım ise kamusal yani *erkeğin alanı* olarak kodlanmıştır. Kadınlar kendilerini korunaklı

alanlarında güvende hissederken erkekler diğer tüm açık alanların ve kapalı mekânların sahipleridir (Özbay: 193). Mercedes otomobil sahibi olmak tam da aylık geliri yüksek orta sınıf beyaz bir erkek pilotun hayallerini süslemekte fikri kokpit içindeki pilotun görüntüsü ile meşrulaştırılmaktadır.

Aşağıdaki görselde ise erkek pilotlar resimde beraberler, kadın pilot ise tek başına poz vermiştir. En başta kanıksanan, sonrasında dikkatlice bakıldığında fark edilen görsel, haberlerde verilen «birisi kadın 2 kişi trafik kazasında öldü» tanımlamasıyla aynıdır. Erkek pilotların bir hizada, disiplinli, kurallı dizilişleri bakana güven vermekte; kadın pilotun yalnız, elini nereye koyacağını bilmeyen beden dili ise bakana tedirgin etmekte ve kadın pilota olan güven olgusunu sorgulatmaktadır.

Toplumsallaşmaya başlayan özne, zaman içinde, toplumun beklentileri paralelinde nasıl “erkek” ya da “kadın” olunacağını ötekinden öğrenir. Dolayısıyla “erkeklik” ya da “kadınlık” doğumsal bir olgu olmaktan çok, doğumsal süreçte kazanılan bir kimliktir. Kadının nasıl kadın olduğunu topluma ve en önemlisi yakın çevresine kanıtama zorunluluğu varsa, erkeğin de kamusal göz önünde sürekli “erkekliklerini” kanıtlamak zorunluluğu vardır (Yavuz, 2014: 110). Erkeğin oedipal sürecini atlatıp toplumsal cinsiyetini kabullenmesine doğru giden süreçte, erkeklüğünü ispat ettiği alanlardan biri de erkeklğine yakışır bir iş yapmasıdır. “Pilot Olmak” hem de “Başarılı Pilot Olmak” bütün dünyada neredeyse birçok erkek çocuğunun bir rüyası olmakta ve sinema filmlerinde bu arzu tekrar üretilmektedir.

Bu nedenle toplumsal cinsiyeti kalıplaşmış değer yargıları -başka bir deyişle bir “yapı”- olarak değil, süreç içinde oluşum halindeki bir “performans” olarak ele almak gerekir (Maral, 2004: 128).

Erkeklik Olgusundan Erkeklik Krizine: *Top Gun* ve *Flight* Filmleri

Erkekliğin, doğuştan olmayan tamamen kolektif (toplu) bir toplumsal cinsiyet kimliği olduğu söylenebilir. Connell (2005: 81) erkekliğin, toplumsal olarak inşa edildiğinden bahseder; bunun yanında yalnızca tek bir erkeklik tanımından bahsedilemeyeceğinin altını çizer. Connell'e göre birden çok erkeklik tanımı söz konusudur. Bu erkeklik tanımları, sabit-durağan karakter tipleri değildirler (Connell, 2005: 81). Sınıf ve ırk etmenleri de erkekliği etkileyen-değiştiren diğer bileşkenlerdir. Bu, bir toplum içerisinde aslında birden çok erkeklik tanımının olabileceği anlamına gelir. Bu erkeklikler, zaman içerisinde değişkenlik gösterebilir; toplumun değişimine paralel olarak farklılaşabilir ve birbirlerini etkileyebilirler. Ancak, toplum içerisindeki erkekliklerin her birinin toplumsal birer güç olarak eşit olmadıkları da aşikârdır. İkincilleştirilmiş ve yıkıcı (baltalayıcı) erkeklikler, marjinal ve egemen gruplar arasında var olurlar ve bu durum, bir nevi baskın olan erkeklige bir karşıtlık oluşturabilir. Bu bölümde, Connell'in erkeklik tanımı üzerinden *Top Gun* (Tony Scott, 1986) ve *Flight* (Robert Zemeckis, 2012) filmleri okunmaktadır.

Çalışmada örnekleme *Top Gun* (Tony Scott, 1986) ve *Flight* (Robert Zemeckis, 2012) filmlerinin dâhil edilme nedenleri; *Top Gun* filminin 1986 yılında en çok hâsılat yapan ve gerek mesleği havacı olan, gerekse havacılığa ilgi duyanların aklına gelen ilk film olmasıdır. “Kahraman Pilot” olgusunun *yeniden* ve *başarılı* bir şekilde üretildiği *Top Gun*, havacılık filmlerinin içinde türünün en iyi örneği olduğu için bu çalışmada ele alınmıştır. Çalışmada *Flight* filminin yer almasının nedeni, pilotluk mesleğinin uzun yıllar çoğunlukla erkekler tarafından icra edilmiş olması nedeni ile son yıllarda havacılık sektöründe kadın pilotların sayısında her geçen gün artış olmaktadır. Bu bağlamda pilotluk mesleği erkek egemenliğinden çıkmaya başlamıştır. Kadınların da daha çok görünmeye başladığı bu alanı işleyen Hollywood, bu defa “kahraman erkek pilot”

imgesini *Flight* filminde kudretini ve yarı ilahlığını yitirmiş “*siyahî kusurlu pilot*” olarak değiştirmiştir. Yarı ilah pilotun kusurlu pilot olarak değişiminin en iyi hissedildiği film *Flight* filmi olduğu için bu çalışmada bu film de ikinci film olarak incelenmiştir.

Hegemonik erkeklik en basit tanımıyla, toplumdaki farklı erkeklikler arasında üstün olan erkeklik modelidir. Connell’a (2000: 11) göre çoğu erkek, toplumlarındaki veya kültürlerindeki hegemonik erkeklikle bir gerilim içinde yaşamaktadır ve hegemonik erkeklige sahip olanlar ise maliyeti çok da olsa bu konuma uygun bir şekilde yaşamak için sürekli gayret göstermektedirler. Hegemonik erkeklik, erkeklerin hâkimiyetini, kadınların ise bağılılığını garanti altına alan ataerkil anlayışın devamını sağlamaktadır. Böylece üstünlüklerini hem kadınlar üzerinden, hem de erkeklik inşalarında çıkmaza girip *tam erkek* olamamış erkeklerin varlıkları üzerinden kurarlar.

Hollywood filmlerinin genel kahramanlık anlatısında, genellikle erkek; orta sınıfa ait sert, otoriter, yakışıklı, girişimci, savaşçı gibi özelliklere sahiptir. *Top Gun* (yön. Tony Scott, 1986) ve *Flight* (yön. Robert Zemeckis, 2012) filmleri de Hollywood yapımıdır ve konu dinamikleri etken kişilikler olan erkek kahramanlar etrafında dönerken kadınlar ikincil ve edilgen rolleri oynamaktadır. *Top Gun* filminin 19. dakikasına kadar kadın karaktere rastlanmamaktadır. İlk kadın görüntüsü 19. dakikada bir barda ekrana gelir. Dolayısıyla kadın, burada içki ile birleştiği için “cinsel arzu nesnesi” olur. *Flight* filminde ise olumsuzlanan pilot Nick’in sevgilisi Nickole bunalımlı bir uyuşturucu bağımlısıdır. Kadın, bu filmde de sorunlu ve yardıma muhtaç olarak temsil edilmektedir.

Collinson ve Hearn’a (1994: 2-3) göre hegemonik erkek, risk almaktan kaçmayan, fiziksel olarak sert görünümlü, dayanıklı, saldırgan olmaktan çekinmeyen, duygusal olmayan, acıya katlanabilen, şikâyet etmeyen, atletik, yarışmacı homofobik bir

heteroseksüeldir⁴. Toplumsal cinsiyet rollerinin örüldüğü en önemli alanlardan birisi heteroseksüel ilişkiye dayalı aile kurumudur. Aile içerisinde özneler aile içi birçok pratikten erkeklik ve kadınlık rollerini ötekini izleyerek şahit olmakta ve zamanla kendileri de icra etmektedir (Ok, 2011: 17). *Top Gun*'da Mitchel bütün bu özellikleri taşıdığı için başarılıdır. *Flight* filminde ise uyuşturucuya bağlı bir risk söz konusudur ve dolayısıyla pilot erkek başarısız olmuştur. Başarısız olan pilot erkek, havayollarının güçlü ve yenilmez erkek pilot imajını zedelediği için, havayolları filmin izlenmesini onaylamaz. Kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyet inşalarını örneklendirmek amacıyla, *Flight* filminin vizyona girmesi ile yayınlanan haberlere de çalışmada yer verildi:

“Yetenekli ancak uyuşturucu ve alkol gibi kötü alışkanlıkları olan bir pilotun kazasını konu alan film kendi türünde başarılı olarak gösteriliyor. Ancak edindiğimiz bilgiye göre THY bu film için pilotlarına çok önemli bir uyarıda bulundu: Uçuş'u izlemeyin. Uçakta yaşanan çarpıcı sahneleriyle dikkat çeken filmin pilotların psikolojisini olumsuz etkileyebileceği THY'nin de bu yüzden izlenmemesi tavsiyesinde bulunduğu konuşuluyor. THY'nin uyarıyı sözlü olarak yaptığı özellikle kaptan pilotlardan bu konuda yardımcı pilotları uyarmalarını istediği öğrenildi. En İyi Erkek ve En İyi Yardımcı Erkek oyuncu dallarında Oscar'a sahip olan Washington'ın bir pilotun yaşadığı iç hesaplaşmayı canlandığı filmin senaristi John Gatins senaryoyu yazarken 2000 yılında Pasifik Okyanus'unda yaşanan uçak kazasından etkilendiğini açıklamıştı. Filmin konusu gerçek pilotları da ikiye bölmüş durumda. Bazı pilotlar, filmin izlenmemesi gerektiği görüşüne karşı çıkarken bir bölümü de tam tersine filminden çıkarılacak derslere dikkat çekiyor. Başarılı ve sıra dışı bir pilotu canlandırılan Denzel Washington filmdeki performansıyla 2013 Oscar Ödülleri'nde en iyi erkek oyuncu dalında aday olarak

⁴ Eşcinselliğin eril tahakküm içerisinde yeri yoktur. Daha küçük yaştan itibaren çocuklar homofobik terimlerle ve farklı olanın dışlanması gereğiyle büyütülmektedir (Sancar, 2008: 204). Bu dünya içerisinde, eşcinsellere karşı bir öfke, tikslenme ve doğal olarak dışlama duyguları yer almaktadır.

gösterildi. Bu arada 'Uçuş' filminin izlenmesi Amerika'daki tüm uçuşlarda yasaklanmış durumda⁵. ”⁶

Connel'e (2005: 41) göre erkek bedeninin şekli, duruşu, hareket biçimi, bedenin sergileniş biçimi ve cinsel ilişkideki rolü toplumsal erkeklik kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. *Top Gun*'da Tom Cruise sportif, kaslı bir rol çizerken; *Flight* filminde de pilot fazla içki tüketmesine rağmen "fit" olmasa da güçlü gözükmektedir. İlerleyen sahnelerde gerçeğin ortaya çıkışıyla beraber, Nick fiziksel ve ruhsal olarak çökmektedir. Erkeğin bedeni üzerinden inşa edilen erkeklik olgusu güçlü olmakla eşdeğer görülmekte ve erkek üzerinde kaslı ve güçlü olma baskısını kurmaktadır. *Top Gun* filminde basketbol oynadıkları sahne askeri pilotların ne kadar güçlü olduklarına bir göndermedir. Bunların yanı sıra başarısız bir askeri pilot *Top Gun*'da kargo uçaklarında uçacak, *Flight* filminde ise hapis ile cezalandırılacaktır. İyiler içinde en iyisi olmak, disiplinli olmak, kurallara uymak erkek bir pilotun başarısını kanıtlamasının yoludur. Kurallar esnek değildir, uymayanlar giderler. Cesaret kuralların etrafında şekillenmiştir.

Marevick, takım ve en iyi arkadaşını uçuş esnasında kaybetmiştir. Çok üzgündür. Ama üzülmesine bile izin verilmeyip daha fazla göreve çağırılır. Çünkü "*Kaya Gibi Sağlam Ol*": Erkeklik duygularını kontrol altında tutarak, bir badire yaşandığında sakin ve güvenilir olabilmektir.

Arzu edilen, kabul görmüş ve egemen olan erkeklik, sadece kadınlar üzerinde değil diğer tüm erkekler üzerinde bir hegemonya kurmaya yöneliktir. Savaşmak ve müzakere etmek eril olan için istenilen bir durumdur (Karaçam, 2015:24). *Top Gun*'da pilotlar adı üzerinde birer "savaş pilotu"dur ve birbirleriyle yarış ve müzakere

⁵ Filmin Türkçe adı (*Uçuş*), haber metnindeki hali ile aynen bırakılmıştır.

⁶ <http://www.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 25 Haziran 2015.

etmektedirler. *Flight* filminde kaptan Whitaker rekabetten vazgeçtiği için yarışmayı kaybeder.

Erkeklerin kimlik inşalarında güçlü bir erkeklik vurgusu gerekmektedir. Toplumun erkeklerden beklediği çeşitli rolleri gerçekleştirmesine bağlı olarak, erkekler ya toplumda üst tabakalarda yerini almakta ya da toplumun dışına itilmektedir (Barutçu, 2013: 2). *Top Gun*'da pilot arkadaşının ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü yaşayamamaktadır. Özellikle ona yeni görevler verilerek zayıf düşmesine izin verilmemektedir. *Flight* filminde ise pilot zaten zayıftır. Çünkü uyuşturucu kullanmaktadır. Yarışmayı baştan kaybetmiştir.

Sandra Whitworth'a göre ordu, devlet için ölmeye ve öldürmeye hazır savaşçı erkeklerin (ve bazen de kadınların) yaratıldığı katı bir düzenin ve hiyerarşik örgütlenmenin olduğu bir yapıya sahiptir; asker olmak başka insanları güç kullanarak yıkıma uğratmakla ve şiddetle ilişkilidir (2004: 151). Güç ve şiddet askerlik alanında meşru kılınmakta, güçlü olanın kazandığı düşüncesi ile erkek kahramanlar yaratılmaktadır. *Top Gun*'da pilotun beyaz bir asker olması ve sonunda kazanmış olması hegemonik erkekliliği daha da vurgulamaktadır. Hem beyaz bir pilot hem de askeri bir pilot isen hegemonyayı öteki üzerinde kurmuşundur.

Pollak ve Levant'a (2008: 60-61) göre erkekler; saldırgan, baskın, başarı odaklı, rekabetçi, kesinlikle kendi kendine yeten, risk almaya hazır, macera arayan, duygusal açıdan sınırlı, kadınsı olmayı ima eden her türlü eylemden kaçınmayı gerektiren bir erkeklik yasaasının baskısıyla acı çekmektedirler. *Top Gun* okulunda iyilerin de en iyisi olmak üzere eğitim alırlar. Eğer ikinci olunursa kütüğü kızlar tuvaletine kilitlenecek ve erkeklik alanından uzaklaştırılarak ötekileştirilecektir.

Hem savaş pilotluğu hem de yolcu uçağı pilotluğu değerli bir iş olarak görüldüğü için, yüksek ücrete tabi tutulmuştur. Havayollarında uzun yıllar uçmuş bir pilot olan Ercüment Tanay ile yapılan söyleşide (Mayıs, 2015) son otuz yıl öncesine kadar yapılan havayolu uçaklarında kumanda kolu hidrolik olmasına karşın arıza durumunda mekanik olarak çalışmakta ve ciddi bir fiziki güç ihtiyacı gerektirmekteydi. Bu duruma eski nesil Boing uçaklarında jamming arızası (kumanda sıkışması) adı verilmektedir. Erkeklerin pilotluk mesleğindeki hegemonyası, *Top Gun*'da 19. dakikaya kadar kadının sahnede hiç görülmemesi ve *Flight* filminde "Pilotlar Derneği" öncelikli olmak üzere örgütlenmelerde erkeklerin çoğunlukta olması ile netleşmektedir. Pilotlar derneğinin tüm temsilcileri erkektir. Bu da kadınların havacılık mesleğinde yeni oldukları için guruplarda ya da derneklerde örgütlenemediğinin göstergesidir. Airbus 340-330-320 gibi yeni nesil uçaklarda kumanda elektrikli bir çevrime girip kuyruk ve kanatlara elektrik ikazlarla gitmekte ve böylece bir pilotun kaba kuvvet kullanacağı "acil durum" ile karşılaşma ihtimalini zayıflatmıştır. Teknoloji pilotun varlığına bile ihtiyaç duyurmayacak noktaya giderken, az da olsa kadın pilotlarda mesleğe girmiş ve dolayısıyla pilot olarak erkek imgesi de sarsılabilmektedir. *Top Gun*'da yetenekli, cesur ve güçlü olan erkek pilot, *Flight* filminde uyuşturucunun verdiği etkiyle cesur ama aslında güçsüzdür. Eğer meslekte çalışan kadın pilot arttıysa, pilotluk imajı bir siyahi erkek aracılığıyla sarsılabilir.

Amerikan kültüründe ve Hollywood filmlerinde, erkek olmanın en çok onur duyulan ve arzu edilen şekli; beyaz, heteroseksüel, orta sınıf, sportif, yarışmacı, evlilik kurumuna bağlı (*Top Gun*) duygusal olmayan, kadınları nesneleştiren erkektir (Karaçam, 2015: 5). *Top Gun* filminde erkek pilot beyaz, heteroseksüel, orta sınıf, sportif, yarışmacı, evlilik kurumuna adım atmak üzere ve görev bilincine sahiptir. Kısaca tamamıyla erkeksi hareketlerle doludur. Dolayısıyla, güçlü erkek ispatını hem icra ettiği meslek hem de sevdiği kadın üzerinden yapmaktadır. *Flight* filminde Kaptan Whitaker

ise siyahi, yine heteroseksüel, orta sınıf, boşanmış ve çocuğu ile ilişkisi iyi olmayan ve düzenli bir yaşam şekline sahip olmayan bir erkektir.

SONUÇ

Toplumun erkekler üzerine yüklediği rollere bağlı olarak erkeklerin zayıflıklarını gizleyerek sürekli güçlü ve başarılı gözükmeye çalışması onlara taşınması zor, kaygı ve gerginlik yaratan ağır yükler olarak dönmektedir. Sadece erkek olarak doğmanın şansı, bir anlamda onları ciddi bir gerginlik, endişe ve kaygıya sürüklemektedir. Bu anlamda toplum içerisinde erkek olmak da, kadın olmak kadar zor ve taşınması büyük sorumluluklar ve yükler gerektiren bir sürece dönüşmektedir. Erkekler doğdukları andan itibaren toplum içerisinde bir takım kodlarla sosyalleşmektedirler. Önce ailede başlayan bu sosyalleşme, devletin diğer ideolojik aygıtları ile devam etmektedir. Kane'ye göre (2006) hegemonik erkeklik, kendi kendine var olmaz; daha ziyade hem kadınlık hem de erkeklığe bağlı formların bir reddidir. Bu özelliklerin reddi, ideal erkeklığın şekillenmesini de beraberinde getirmektedir. Kadın(sı)lık nasıl ki edilgen (pasif) ve duygusal olma ile özdeşleştiriliyorsa; hegemonik erkek(sı)lık ise tam tersine şiddet, etken (aktif) kontrollü (sınırlı) duygusallık ve heteroseksüellik ile özdeşleştirilmektedir. İdeal erkeklik özellikleri zaman içerisinde değişse de, erkekler her daim bu özellikleri ile toplum içerisinde görünebilmektedirler. Çoğu erkeğin bu standartlar ile buluşmadığını, ancak bu standartlar tarafından etkilendiğini söylemek mümkündür.

Çalışmada bahsedildiği üzere, özellikle ordu, askerlik gibi kurumlar yapıları itibari ile eril tahakkümün ön planda olduğu yerler olarak göze çarpmaktadır. Bu gibi kurumlarda, erkek çocukları zaman içerisinde çocukluktan sıyrılmakta ve “*gerçek birer erkek-adam*” olmayı belirli kodlar üzerinden öğrenmektedirler. Tüm bu koşullar ve

kodlamalar çerçevesinde, erkek olmanın ön kabulü; güçlü, sert, heteroseksüel, beyaz, atılgan ve etken (aktif) olmak gibi sıfatlarla özdeşleşmektedir.

Bu kapsamda bu çalışmada incelenen iki filmde de iki erkeklik varoluşu göze çarpmaktadır. *Top Gun* filminde kurallara uyan, erkekliğini ispat etmeye devam edecek beyaz pilot; *Flight* filminde ise başarısız, ötekileştirilmişin de ötekisi siyahi pilot temsil edilmektedir.

Bir erkek, pilot olabilmek için erkekliğin gereklilikleri gibi birçok aşamadan geçmek zorundadır. Bu kişiler gerek simülatör, gerekse sağlık kontrolleri ile sürekli kontrol edilmektedirler. Pilotluk mesleği *güç*, *cesaret* ve *dayanıklılık* (ki bu sıfatların tümü erkeklikle özdeşleştirilmektedir) istediği için teknolojilerinin geliştirilmesinde de erkekler baz alınmıştır. Kitle iletişim araçlarında pilotlar ya tamamen erkek olarak kurgulanmakta ya da kadın söz konusu olduğunda bu temsil ikincil konuma atılmaktadır. Pilotluk mesleğinin erkekleştirilmiş, toplumsal cinsiyet rolü ile pilotluğun gerektirdiği mesleki rol kesişmiştir. Hollywood sinemasında, hegemonik erkekliğin tanımladığı “tam erkek” beyaz, heteroseksüel, hırslı ve aktif bir erkek üzerinden kurgulanırken; “eksik erkekliğin” sunumu ise ancak siyahi bir erkek pilot üzerinden verilebilmektedir. *Top Gun* film içerisinde hegemonik erkeklik güç, cesaret, dayanıklılık, beyaz ve heteroseksüel olma, zaman zaman şiddet sergileyebilecek cesarete sahip olma özellikleri ile yer bulmaktadır. Erkekliğin bu özellikleri, toplumun sosyal yapısının içerisine yerleştirilmektedir. *Top Gun* filminde de, toplumun erkekten beklediklerini rahatlıkla görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Barrett, Frank. “The Organizational Construction of Hegemonic Masculinity: The Case of The US Navy”, *Balckwell Publishers*, Cilt: 3, Sayı: 3, (1996): 129-142.

Barutçu, Atilla. "Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları". *Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2013

Biryıldız, Esra. Feminist Film Eleştirileri. *Marmara İletişim Dergisi*. Sayı: 8 (1994), ss. 63-66.

Brod, Harry. "The Making of Masculinities: The New Men's Studies". Boston: Allen & Unwin. Brown, M. T., 2012. Enlisting Masculinity: The Construction of Gender in US Military Recruiting Advertising during the All-Volunteer Force. New York: Oxford University Press. Connell, R. W., (1987). *Gender and power: Society, the Person, and Sexual Politics*. Cambridge: Polity Press

Collinson, David. ve Hearn, Jeff. "Naming Men as Men: Implications for Work, Organization and Management", *Gender, Work and Organization*, Vol. 1, No: 1. (1994).

Connell, Raewyn. *The Man and the Boys*, (University of California Press. 2000).

Connell, Raewyn . *Masculinities*, (University of California Press, Second Edition. 2005)

Connell, Raewyn ve Messerschmidt, James. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept", *Gender Society*, no: 19, (2005): 829-859

Connell, Raewyn. 'Live Fast and Die Young: The Construction of Masculinity among Young Working-class Men on the Margin of the Labour Market', *Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 27, 2 (1991).

Connell, Raewyn. 'A Whole New World: Remaking Masculinity in the Context of the Environment Movement' *Gender and Society*, 4, 4 (1990).

- Connell, Raewyn. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika. Cem Soydemir (Çev). İstanbul: Ayrıntı (1998).
- Connell, Raewyn. Masculinities and Men's Health. Gender in Interaction-Perspectives on Femininity and Masculinity in Ethnography and Discourse içinde (139-152). Baron, B. & Kotthoff, H. (Ed.). Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (2002a).
- Connell, Raewyn. On Hegemonic Masculinity and Violence: Response to Jefferson and Hall. Theoretical Criminology. 6(1): 89-99 (2002b).
- Dökmen, Zehra Y. 2004. Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Golombok, Susan., & Fivush, Robyn. Gender development. New York: Cambridge University Press. (1994).
- Gürkan, Hasan. 1990 "Sonrası Dönemde Hollywood Sinemasında Peter Wollen'in Karşı Sinema Anlatısı", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi*. (2014).
- Kane, Emily. "No Way My Boys Are Going to Be Like That!": Parents' Responses to Children's Gender Nonconformity." *Gender & Society*, no: 20: 2, (2006): 152.
- Karaçam, Mustafa, Ş. "Vücut Geliştirme Alanında Erkeklik Kimliğinin İnşasında Besin Desteği Kullanımının Yeri". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi. (2005)
- Kessler, Sandra, D. J. Ashenden, Raewyn Connell, ve G. W. Dowsett. *Ockers and disco-maniacs: A Discussion of Sex, Gender and Secondary Schooling*, (Sydney, Australia: Inner City Education Center. 1982)
- Kimmel, Michael, *Guyland: The perilous World where boys become men*, (New York: Harper Collins. 2008)
- Kimmel, Michael. "Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik). *Fe Dergi*, no: 5(2). (2013): 92-107.

Levant, Ronald. ve Pollack, William. *A New Psychology of Men*, (USA: Basic Books,, 2008)

Lacan, Jacques. *Fallusun'un Anlamı*. (İstanbul: Afa Yayıncılık. 1994).

Lacan, Jacques. "Cinsiyet, Serap mı Kurgu mu?". *MonoKL*. No: VI-VII. (2009): 575-588.

Nasio, Juan David. *Oedipus*. (İstanbul: Say Yayınları. 2012)

Maral, Erol. "İktidar, Erkeklik, Teknoloji". *Toplum ve Bilim: Erkeklik*. İstanbul: Birikim Yayıncılık, no: 101. (2004): 127-143.

McQuail, Dennis. *Mass communication theory: An introduction*. (London: Sage. 1994).

Ok, Sinan. "Erkeklik Krizi ve İşsizlik". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi. 2011.

Oktan, Ahmet. "Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları", *Selçuk İletişim*, no: 2, (2008): 152-166.

Özbay, Cenk. "Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak". *Doğu Batı Dergileri*.no: 63. (2013): 185-204

Özbay, Cenk ve Baliç, İlkay. Erkekliğin Ev Halleri. *Toplum ve Bilim*. 101: 89-103 (2004).

Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkânsız İktidar*, (İstanbul: Metis Yayınları. 2008)

Segal, Lynne. *Gelecek Kadın Mı?*, Çev: Suğra (Öncü, İstanbul: Afa Yayınları. 1990)

Sivil Havacılar Dergisi, no: 9, (2014): 28-42.

Trujillo, Nick. "Hegemonic Masculinity on the Mound: Media Representations of Nolan Ryan and American Sports Culture". *Critical Studies in Mass Communication*", no: 8. (1991): 290-308

Whitworth, Sandra. *Men, Militarism, and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis*, (USA: Lynne Rienner Publishers. 2004)

Yavuz, Şahinde. (2014), “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”. *Milli Folklor Dergisi*. No: 104, (2014): 111-127.

Yılmaz, Ertan. (2008), “Sinema ve İdeoloji İlişkileri Üzerine”, *Sinema, İdeoloji, Politika* içinde (Bakır, Burak, Ünal, Yörükhan ve Sali, Sali editörlüğünde), Orient Yayıncılık, Ankara. 2008

Zeybekoğlu, Özge. *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu.*, (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları. 2009)

THY’de Pilotlara ‘Uçuş’ Yasağı, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22437739.asp>, Erişim Tarihi: 25 Haziran 2015

Görüşmeler

Ercüment Tanay, Mayıs 2015